

Jöns Gullbrandsson i Vräländ
Bondeledaren som beskylldes för att vara trollkarl

Vid 1600-talets början brukades gården Livetorp i Tegneby socken på Orust av Gullbrand. Flera av hans barn med hustrun Helga Olsdotter kom att spela en stor roll i de dramatiska händelserna som utspelades på 1600-talet på Orust.

Genom freden i Roskilde 1658 kom Bohuslän att tillhöra Sverige istället för som tidigare Norge. Den nya regimen tillsatte skattefogdar med svenskt ursprung som tillämpade en annan skatteindrivning än den som rått tidigare. Allmogen på Orust författade 1664 med hjälp av Jöns Gullbrandsson född i Livetorp en klagoskrift till den svenska riksdagen över skattefogdens indrivning. Det blev inledningen till en sju år lång konflikt som slutade med att Jöns Gullbrandsson avled 1671 i husarrest anklagad för att vara trollkarl. Den som vill läsa mer av allmogen på Orust och Tjörns besvärsskrivelser till riksdagarna 1664 – 1746 har möjlighet att läsa mer om dessa på följande sida på nätet <https://morlanda.se/orust.htm#riks> Jöns Gullbrandssons broder Olof Gullbrandsson i Livetorp var lagrättsman vid Orust och Tjörns Häradsrätt. Under den norska tiden var Olof "Norsk herredagsman" en benämning som motsvarade Riksdagsman i Sverige.

Det har skrivits många hembygdsberättelser från Orust där trolldomsprocesserna och Jöns G:s familj omnämns. L M Svennungsson gav 1970 ut boken "Trolldomen i Bohuslän 1669 – 1672". På nätet finns avskrifter från dessa rättsprotokoll <https://morlanda.se/dom/>

Folke Almegius är den författare som bidragit mest till att Jöns G. och hans eftersläkt numera är allmänt känd bland släktforskare på Orust. Genom böckerna "Länsmän och bönder från Orust" samt "Jöns Gullbrandsson i Vräländ" år 1982 har oerhört mycket ny information blivit allmänt känd om släkten. På sidorna 106 – 121 i den senare boken redogörs för Jöns G:s och hustrun Ingeborg Rasmusdotters 6 döttrar, 38 barnbarn samt 214 barnbarns barn. Denna sammanställning utgör stommen i den databas över de tusentals ättlingarna och deras ingifta fram till och med år 1900 som nu skapats.

Almegius bok från 1982 är numera slutsåld men förhoppningsvis kommer en andra upplaga att utges. Från första upplagan kommer här en kort sammanfattning av Jöns Gullbrandsson och hans ättlingars livsöden: Jöns gifte sig ca 1630 med Ingeborg Rasmusdotter i Toggestala i Långelanda socken. De bodde till en början i Prästtorp. År 1639 övertog han arrendet av Vräländ, som var Långelanda sockens förnämsta kronogård. Han blev snart förmögen och ökade sin rikedom genom utlåning till fattiga bönder mot god ränta och säkerhet. Mot sina låntagare var han stundtals hänsynslös. År 1669 trängde han in i Börje Aslagssons gård i Mulltorp i Långelanda och tog hans boskap i beslag för förfallen skuld. För detta hemfridsbrott blev Jöns dock ej åtalad, ty strax därefter häktades han för trolldom.

Anledningen till att Jöns Gullbrandsson häktades för trolldom var uppenbarligen den, att han hamnat i onåd hos fogden Anders Larsson. År 1665 stämde denne Jöns i Vräländ för att få honom dömd som uppviglare och lögnare. Häradsrätten ansåg sig ej behörig att döma i denna sak (en nämndeman var tex med bland undertecknarna till klagoskriften). Fogden ansåg det utsiktslöst att pröva saken i högre instans, varför Jöns avgick med segern.

Denna seger blev dock ödesdiger för Jöns. När regeringen några år senare initierade häxprocesserna, och befallde att allt misstänkt trollfolk skulle häktas och rannsakas, slog Anders Larsson till. I mitten av juli 1669

fängslades Jöns Gullbrandsson. Det hjälpte ej att kyrkoherden i Myckleby pastorat, Anders Helgesson Bruhn, i två attester intygade att Jöns "aldrig befunnits med trolldom" och att sex betrodda bönder erbjöd sig gå i borgen för hans person. Anders Larsson släppte ej sin fånge.

Rannsakingen av Jöns Gullbrandsson inför häxkommissionen skedde vid tinget i övre Trätte på hösten 1669. Jöns Gullbrandsson erkände självfallet ej någon "belandelse" med Djävulen och hans anhang. När Jöns Gullbrandsson fängslades var han en gammal man. Han levde den 15/2 1671, då han nämnes i en lista över häktade och misstänkta trollfolk. Men den 6/4 samma år uppdrog landshövdingen Harald Stake åt kyrkoherden Anders Bruhn i Myckleby att begrava Jöns. Villkoret var dock att ingen "förargelse" bland allmogen uppstod.

Jöns G:s hustru Ingeborg var dotter till Rasmus i Toggstala och hans hustru Börta N. som i slutet av 1620-talet var änka. Börta stod för gårdsbruket fram till 1646 och torde ha haft en viss förmögenhet att döma av tingsprotokoll på 1670-talet. Denna Börta N. har ett släktmässigt och genetiskt samband med den första kända utvandrade svenskan 1630 till USA vilket kommer att redogöras längre fram i denna artikel.

Ingeborg Rasmusdotter gifte om sig 1673 med Olof Olsson och bodde kvar på Vräländ fram till sin död i slutet av 1670-talet.

Jöns och Ingeborgs 6 döttrar:

Sigrid	i Krogeröd, Myckleby	1629 - 1681
Ingegerd	i Röra, Stenkyrka	1632 - 1699
Maret	i Åker, Myckleby	1634 - 1704
Anna	i Hals, Långelanda	1636 - 1711
Malin	i Hästekälla, Morlanda	1642 - 1724
Bengta	i Trätte, Långelanda	1646 - 1712

Av ovanstående döttrar fick Ingegerd, Malin och Bengta en extremt stor eftersläkt.

Ingegerd har efterlämnat över 10 000 ättlingar på Tjörn, Malin ungefär lika många i Morlanda samt Bengta 15 000 på Orust. De övriga 3 döttrarna hade tillsammans ca 10 000 ättlingar år 1900.

Sigrid var äldst av döttrarna och gifte sig i början av 1650-talet med Lars Olsson. De bosatte sig till en början på gården Torp (Långelanda) men flyttade 1660 till Krogeröd (Myckleby). På denna gård bodde de fram till sin död i slutet av 1670-talet. Vid arvsskiftet efter föräldrarna 1681 nämns två döttrar men endast en Helga Olsdotter i Ödsmål (Torp) efterlämnade några ättlingar. Helgas 5 barn blev alla gifta i Torp socken och antalet ättlingar där i slutet av 1800-talet var flera tusen.

Ingegerd blev gift i Stenkyrka socken på Tjörn. Maken Anund Bryntesson tillhörde en inflytelserik släkt på Tjörn och blev sedermera lagrättsman vid Orust och Tjörns häradsrätt. De gifte sig i början av 1650-talet och makarna fick 8 barn som samtliga uppnådde vuxen ålder och blev gifta. Barnen bosatte sig på gårdarna Krossekärr, Röra, Toftenäs, Hovlanda och Kärrslätt i Stenkyrka socken. Gullbrand Anundsson bosatte sig på Köleröd i Klövedal socken medan Jöns Anundsson bodde på Svanvik i Valla socken.

Maret var gift två gånger. Första äktenskapet var med Lars Persson och hade med honom 4 barn. Andra giftet var med Simon Olsson från Varekil i Stala. De bodde på gården Åker i Myckleby och fick där 2 barn. Sonen Lars Simonsson är stamfader för slakten Åkerström som i flera generationer innehade viktiga administrativa arbeten på Orust. Denna släkts historia finns utförligt beskriven i Folke Almegius bok "Länsmän och bönder från Orust"

Anna var också gift två gånger. Första gången med Lars Börgesson från Angrimseröd. Av de två barnen som de fick kom dottern Karin Larsdotter att gifta sig med Björn Torbjörnsson från gården Tjärna i Stenkyrka. De fick en mycket stor eftersläkt på Tjörn. Andra giftet var med nämndemannen Jon Henriksson i Hals i Långelanda där de bodde till sin död på 1710-talet. Sonen Henrik Jonsson i Hals blev en stridbar nämndeman och förekommer flitigt i Orust och Tjörns domböcker.

Malin gifte sig med Olof Rasmusson från Hoga i Stala och bosatte sig i Hästekälla i Morlanda socken. De fick 9 barn som alla blev vuxna och fick egna barn. Deras son Jakob Olsson i Hästekälla blev Riksdagsman och var bondeståndets talman på 1720 talet.

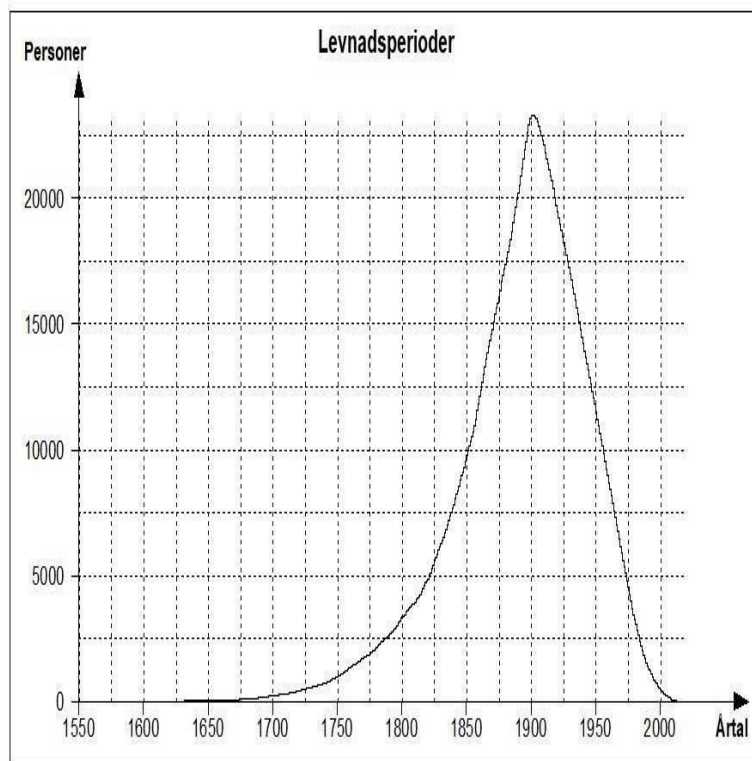
Bengta gifte sig med Per Olsson i Trätte i Långelanda och de fick 10 barn och 75 barnbarn. Hennes ättlingar var spridda i alla socknar på Orust på 1800-talet. Hon efterlämnade mer än 15 000 ättlingar födda före år 1900.

Databas över Jöns och Ingeborgs ättlingar.

Rolf Berlin och Bengt Lundblad har gemensamt tagit fram uppgifter om ättlingarna till de 214 barnbarns barn som Folke Almegius omnämnde i sin bok 1982.

Uppgifterna från Morlanda pastorat kommer från www.morlanda.se. För Tegneby pastorat har använts uppgifter från Birgit Flyholt och Orusts Släktforskarens rekonstruktion av det brunna kyrkoarkivet i Tegneby som finns som XL-filer. Från Myckleby och intilliggande pastorat har använts Arkiv Digital's färgfotografier av kyrkoböcker. Samtliga födelse- och döduppgifter har angetts med klickbara käll-hänvisningar till Arkiv Digital. Version 1 av databasen omfattar 34 800 personer och finns tillgänglig på USB-minnen som säljs av föreningen Orusts Släktforskare <http://orustgenealogi.se/usb%20material.html>

Jöns och Ingeborgs ättlingar har medtagits till år 1900 och är relativt komplett för personer som är födda på Orust. Till version 2 som beräknas bli klar hösten 2019 kommer även ättlingarna på Tjörn att kompletteras till samma kvalitetsnivå som på Orust. Gissningsvis kommer registret att omfatta ca 45 000 personer. Föreningen Tjörns släktforskare har ställt sina gårdsregister till förfogande vid skapandet av version 2. Nedan anges under vilken tid som ättlingarna som finns i version 1 av databasen levde.

Användning av DNA-tester för att bekräfta släktskap

Traditionellt har släktforskningen använt den folkbokföring som finns bevarad i kyrkoarkiven som främsta källa. Tyvärr har vissa kyrkoarkiv drabbats av bränder som Tegneby på Orust och Stenkyrka på Tjörn. I många fall kan det gå att pappersmässigt finna ersättningskällor till folkbokföringen genom att hitta släktskap i domböcker, bouppteckningar och skattelängder.

Släktforskningen på 1600-talet är särskilt svår på Orust eftersom kyrkoböckerna började föras kring 1688 i Myckleby pastorat och 1711 i Morlanda pastorat. På Tjörn finns Klövedal och Valla bevarade från 1688. För att reda ut vilka barn och barnbarn som Jöns G. och hans hustru efterlämnade har man ibland fått lita på svårtolkade dombokshandlingar.

Folke Almegius uppger på sidan 48 i sin bok från 1982 att han kan styrka med skatte och domboks-handlingar att det utöver 5 tidigare kända barn till Jöns G. även finns en sjätte dotter Sigrid.

Vi har nu med hjälp av DNA teknik kunnat verifiera att Sigrids ättlingar har en mtDNA sekvens som är identisk med 4 av hennes systrars ättlingars mtDNA. Dessutom finns det två oberoende mtDNA tester på moderneättlingar till Sigrid som visar samma sak. DNA testerna visar alltså att Jöns G. och hans hustru har de 6 döttrarna som Almegius uppger.

Uppställningen på nästa sida visar 5 linjer i 10 generationer från 5 av Jöns döttrar till de DNA-testades mödrar som står längst ned. Genom att mtDNA ärvs helt och hållet från moder till dotter kan man vara säker på att testresultatet i den nedre raden motsvarar det testresultat som man skulle fått på övre raden om man hade kunnat testa Jöns döttrar. Givetvis har samtliga Ingeborg Rasmusdotters döttrar ärvt samma mtDNA sekvens från sin moder.

Ättlingarnas mtDNA sekvens är klassificerad till en grupp som kallas X2d2. Alla mtDNA tester klassificeras som tillhörande någon speciell grupp, som kallas haplogrupper (hg). Många grupper är vanligt förekommande i Västeuropa. Ett exempel är mtDNA hg H som 45% av svenskarna tillhör.

Gruppen X2d2 är däremot mycket ovanlig. Av 150 000 testade fanns endast 20 stycken med X2d2. Dessa är geografiskt spridda från Ryssland, Polen, Sverige till Spanien och Italien.

De svenska sekvenserna avviker starkt med minst 5 mutationer jämfört med de som är från Syd- och Östeuropa. Däremot har två testade kvinnor i New York exakt samma sekvens. Det märkliga med dessa är att de har pappersmässigt kunnat visa att de härstammar på modernet från en kvinna som föddes ca 1580 i Marstrand!

År 1630 utvandrade Katarina Jönsdotter från Amsterdam till det som senare blev New York. Hon åtföljdes av sin dotter Annika Jans som senare skulle gifta sig med en stor markägare på Manhattan. Markinnehavet kom att leda till stora juridiska tvister på 1700-talet vilket bidrog till att minnet av de utvandrade kvinnorna kom att bevaras i skriftlig form. Det finns även porträtt av kvinnorna.

Katarina Jönsdotter finns omnämnd i flera böcker som exempelvis Claes Krantz bok från 1922 "Under Länsherrevärja och Biskopstav" på sidorna 68 – 71. Det finns inte idag någon förklaring till att Jöns Gullbrandssons hustru har samma DNA som Katarina Jönsdotter.

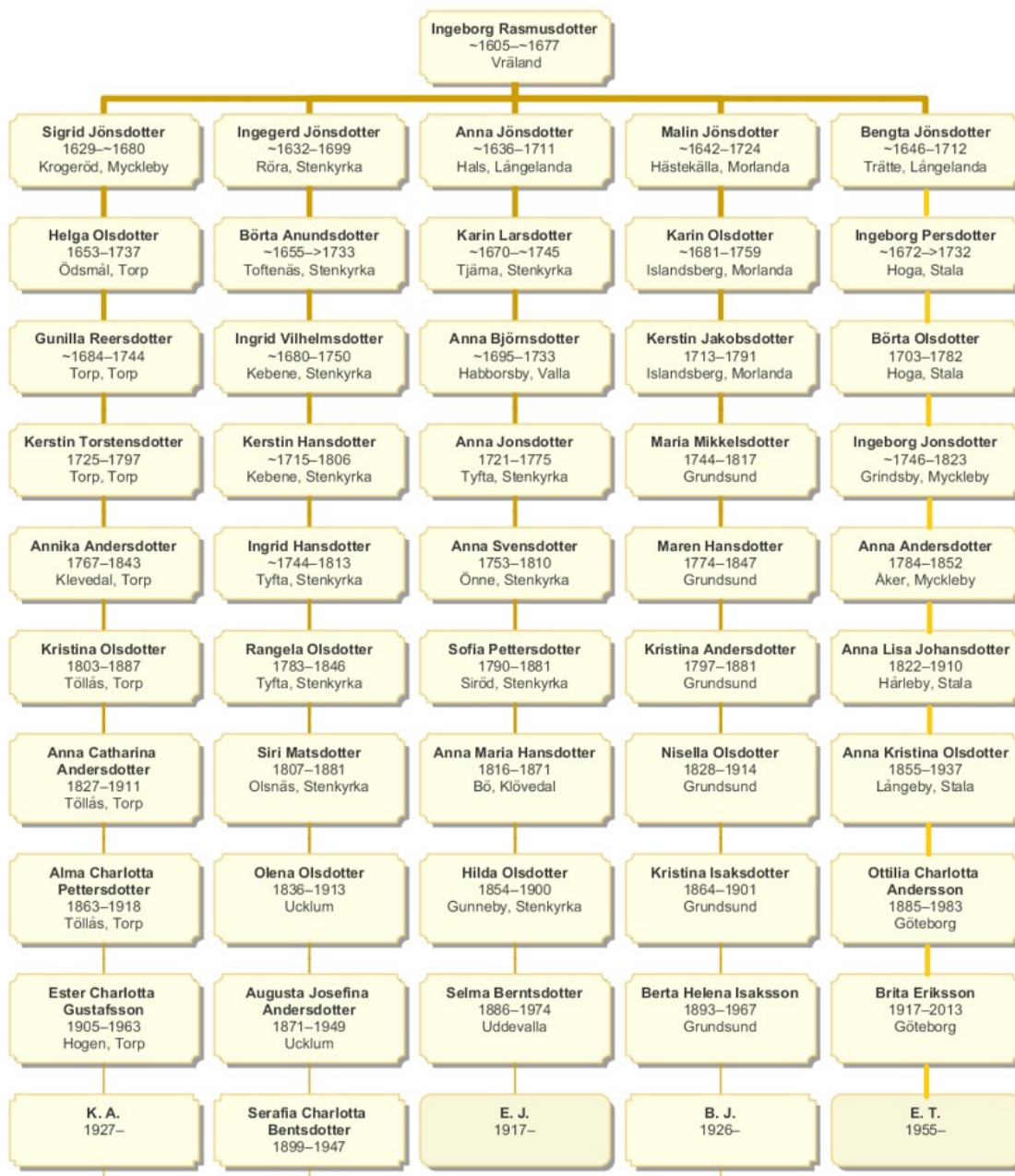
Det finns dock många exempel på att ättlingar till JG och hans hustru bosatte sig på Tjörn. Kanske kan förklaringen vara att det även fanns kopplingar mellan Ingeborgs mor Börta född ca 1575 och Tjörn. Ett exempel på att en Marstrandsborgare bosatte sig på Tjörn vid denna tid är Borgmästaren Peder Brems som när han omnämns i jordeboken 1575 är bosatt på Toftenäs. Framtida DNA tester och pappersforskning kan kanske bringa klarhet i hur Katarina och Börta är släkt. En spännande hypotes är att de kan vara syskon med tanke på att de fick 3 döttrar med samma förnamn. (se inlägget Nieuw Amsterdam till höger)

På nätet finns mer att läsa om släktforskning och DNA på:

1. Blogg, DNA Runor, <https://dna.runor.se>
2. DNA-anor på <https://www.facebook.com/groups/dnaanor/>
3. Jöns Gullbrandsson och Ingeborg Rasmusdotters ättlingar på <https://www.facebook.com/groups/1725208217806297>

TESTADE MT-DNA LINJER FRÅN INGEBORG RASMUSDOTTER

/ Rolf Berlin